

РАДЯНСЬКА ПРЕСА ПРОТИ ПРАВОСЛАВНОГО ЧЕРНЕЦТВА ТА МОНАСТИРІВ НА ЗАКАРПАТТІ (1950-1960 рр.)

доц. Юрiй Данилець, кандидат iсторичних наук, PhD.

Православна церква на Закарпатті в ХХ ст. пережила ряд важливих подій. Напередодні Першої світової війни в краї розпочався православний рух, який переслідувався угорською владою. Два судові процеси в Мараморош-Сиготі не припинили розвиток православ'я, а, навпаки, сприяли його розширенню та зміцненню. За часів Чехословаччини православна церква вийшла на друге місце за кількістю вірників і посіла важливе місце у суспільному житті.

Давні традиції чернечого життя (більше 10 обителів в ХVІІІ ст.), тісні контакти з святою горою Афон, велика релігійність населення, всі ці фактори та багато інших призвели до того, що на час визволення краю радянськими військами в 1944 р. на Закарпатті діяло 17 православних чернечих громад. Загальна кількість вірників складала 142 тис. чоловік¹.

У СРСР релігія була усунута з публічної сфери, оскільки ця сфера була цілком наповнена іншими символами, ритуалами і доктринами – своєрідною квазірелігією, якою був комунізм. Радянський режим здійснював контроль над релігією через всеосяжну систему адміністративних, політичних, ідеологічних та юридичних установ, починаючи від спеціального п'ятого управління Комітету державної безпеки (КДБ)².

З середини 1950-х рр. в СРСР знову починає відроджуватися атеїстична пропаганда. З нею пов'язано така подія, як постанова ЦК КПРС від 7 липня 1954 р. «Про великі недоліки в науково-атеїстич-

¹ Державний архів Закарпатської області. Ф. Р –1490. Оп. 4д. Спр. 2. Арк. 1.

² ШТЕРИН М. *Взаимоотношения между церковью и государством и религиозное законодательство в России в 1990-х годах* // Старые церкви, новые верующие. Религия в массовом сознании постсоветской России. Под ред. К.Каарияйнена и Д.Фурмана. М., СПб.: «Летний сад», 2000, гл.6. С.189.

нiй пропагандi i заходи її полiпшення»¹. Цей документ був досить показовим. Зокрема, в ньому зазначалося, що представники церкви навчилися пристосовуватися до нових умов, а також зумiли налагодити мiсiонерсько-проповiдницьку дiяльнiсть, що призвело до збiльшення вiруючих. Особливо це стосувалося молодi та дiтей. Також у документi вiдзначалося посилення громад i сект, пiдкреслювалася активна роль нетрадицiйних релiгiй, християн-баптистів i адвентистiв сьомого дня². Цей документ дав можливiсть мiсцевим органам влади розпочати наступ на церкву. 10 листопада 1954 р. ЦК КПРС приймає iншу постанову «Про помилки науково-атеїстичної пропаганди», в якiй комуністи обiцяли не ображати почуттiв служителiв церкви i вiруючих, не втручатися в церковнi справи церкви³. Практика показала, що нова постанова iгнорувалася i носила суто декларативний характер⁴.

Повною мiрою антирелiгiйна кампанiя почалася лише пiсля ХХ з'їзду КПРС, коли влада М. Хрущова змiцнилася. Початком кампанiї можна вважати вихiд секретної постанови ЦК КПРС «Про записку вiддiлу пропаганди i агiтацiї ЦК КПРС по союзних республiках «Про недолiки науково-атеїстичної пропаганди»» вiд 4 жовтня 1958 р.⁵. Вона зобов'язувала партiйнi, комсомольськi та

¹ Записка Отдела пропаганды и агитации ЦК КПСС по союзным республикам «О недостатках научно-атеистической пропаганды» от 12 сентября 1958 г. // РГАНИ. Ф. 4. Оп. 16. Д.554. Л. 5-13. // http://www.rusoir.ru/index_print.php?url=/03print/02/239/

² ЦЕШКОВСКИЙ В., СВЯЩЕННИК. К вопросу об особенностях советской антирелигиозной пропаганды в Крыму в конце 1950-х-1960-е гг. (по материалам крымских газет) // http://history-mds.ru/publ/k-voprosu-ob-osobennostyah-sovetskoy-antireligioz-noy-propagandy-i-v-krymu-v-kontse-1950-h-1960-e-gg-po-materialam-krymskih-gazet_2982.html

³ БАРАН В. *Україна після Сталiна: Нарис iсторiї 1953-1958 роки*. Львiв: Основи. 1992. С. 106.

⁴ ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Антирелiгiйна полiтика проти православної церкви в 1950-1960 рр. (на материалах Закарпаття)* // II Науковi читання Музею iсторiї Десятинної церкви, присвячених 190-рiччю археологiчних дослiджень Десятинної церкви (Київ, 13-14 листопада 2014 р.) // http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/6.03.2015_%D0%AE%D1%80%D1%96%D0%B9%20%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D1%86%D1%8C.pdf

⁵ АЛЕКСЕЕВ В. «Штурм небес» отменяется? (Критические очерки по истории борьбы с религией в СССР). М.: Россия молодая, 1992. С. 222.

громадські організації розгорнути пропагандистський наступ на «релігійні пережитки».

Одним з головних рупорів антирелігійної пропаганди в Закарпатті, як і в інших регіонах СРСР, була періодика. Ще в березні 1947 р. Уповноважений у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по УРСР пропонував «Використовувати місцеву радянську пресу для широкого висвітлення історії Закарпаття із залученням історичних документів та ілюстрацій боротьби русинського населення проти «мадяризації» і по возз'єднання з Росією»¹.

Нами проаналізовано ряд періодичних видань, які розкривають основні моменти антирелігійної пропаганди проти релігії і церкви на Закарпатті. Серед них: орган Закарпатського обкому Комуністичної партії України та обласної Ради депутатів трудящих – газети «Советское Закарпатье» (заснована в 1944 р.), «Закарпатська правда» (з 1920 р), орган Закарпатського обласного комітету ЛКСМ України – газета «Молодь Закарпаття» (з 1944 р), окремі загальносоюзні видання («Наука и религия», «Смена»).

На 1958 р. в Закарпатській області залишалось діяти 13 монастирів і скитів². Коли генсек М. Хрущов розпочав кампанію з ліквідації чернечих громад, преса стала одним з головних виконавців цієї політики. Загальне для всіх статей проти чернецтва і монастирів – це інформація про хвороби, антисанітарію, фінансові зловживання, антирадянську і антиколгоспну агітацію і т. д. У 1958 р на сторінках газети «Советское Закарпатье» було опубліковано дві статті проти православних монастирів. 17 серпня, за підписом п'яти лікарів різних лікувальних закладів Хустського району, було надруковано статтю під назвою «Рассадник заразы и мракобесия»³. Об'єктом нападок газети став жіночий Різдва-Богородицький скит в с. Іза. Головні тези статті – керівництво скиту не дозволяло насельницям проходити медогляд, внаслідок чого більшість

¹ Центральный государственный архив высших органов власти и управления Украины, г. Киев. Ф. 4648, Опись 4, Дело 15, Лист 108.

² Державний архів Закарпатської області. Ф. Р – 1490. Оп. 4д. Спр. 32. Арк. 1.

³ БЕРЕЦЬ М., ПРЕЦЕЛМАЕР Э. и др. *Рассадник заразы и мракобесия* // Советское Закарпатье. 1958. 17 августа. С. 3.

черниць хворіли на різні інфекційні хвороби. «Керівники скиту морили їх (насельниць – автор) «постами» і виснажливою працею. Всі вони, виснажені, брудні, обірвані, жили в маленькому напівзруйнованому сарайчику, спали на долівці, на солом'яній підстилиці»¹. Лікарі стверджували, що селяни під час богослужінь заражалися хворобами. У висновках до статті є інформація, що нібито населення відмовилося підтримувати скит, і він був закритий. Архівні документи не підтверджують факти, викладені в статті. Коли готувалася ліквідація обителі, керівництво сільського комітету і населення виступили на підтримку черниць². Наступна стаття вміщує також нападки на чернецтво і духовенство³.

У 1959 р. «Советское Закарпатье» на своїх сторінках помістило цикл статей С. Білинця. У статті під назвою «Черная паутина»⁴, автор намагається довести читачам, що чернецтво – це нестійкий елемент, який проводив політику, спрямовану проти радянської держави. Він піддає критиці багатьох керівників діючих на той час монастирів і скитів, звинувачуючи всіх за розробленим шаблоном: експлуататори – спекулянти – фашисти і т.д. В першій частині статті йдеться про архимандрита Олексія (Кабалюка), нині преподобного⁵. «Автор чуть ли не причислил своего героя к лику «страдальца за русский народ». Сколько раз архимандриту пришлось переходить границы с чужими паспортами!..»⁶.

Багато уваги в статті журналіст приділив білоемігрантським діячам, що опинилися після революції 1917 р. на Підкарпатській Русі. С. Білинець пише, що «Православный карпаторусский вест-

¹ БЕРЕЦЬ М., ПРЕЦЕЛМАЕР Э. и др. *Рассадник заразы и мракобесия* // Советское Закарпатье. 1958. 17 августа. С. 3.

² Справка выдана сельским советом с. Иза от 30 мая 1953 г. // Архив Хустской православной епархии; ДАНИЛЕЦЬ Ю. *З історії жіночого скиту Різдва-Богородиці в с. Іза Хустського району* // Международный исторический журнал «Русин». Кишинев. 2009. №1. С. 45-52.

³ ИВАНОВ С. *Дела святых отцов* // Советское Закарпатье. 1958. 14 октября. С. 5.

⁴ БИЛИНЕЦ С. *Черная паутина* // Советское Закарпатье. 1959. 7, 12, 17, 24 марта.

⁵ ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Обраний Божим Провидінням. Життєпис преподобного Олексія Карпаторуського сповідника*. Чернівці: Місто, 2013. 168 с.

⁶ Там же. 7 марта.

ник»¹, який редагувався іноком Олексієм (Дехтерьовим) та ігуменом Аверкієм (Таушевим) «внушал верующим враждебность к Советскому Союзу. Он систематически перепевал антисоветские измышления белоэмигрантской печати о «большевистских зверствах», «гонениях на веру православную» и т.д. Згадуються в статті й архієпископ Савватій та адміністратор М. Попова. Досить примітивно автор трактує збільшення кількості насельників у монастирях. «Главной целью отцов-игуменов и матерей-игумений было стремление к расширению своих обителей. Ведь чем больше стадо, тем богаче, сильнее и почетнее хозяин! Вовлекали они в монастыри силой внушения фанатической веры в ангельское благочестие монашеского звания, опутывая верующих черной паутиной мракобесия»².

Друга частина статті «Черная паутина» присвячена діяльності ігумена Іова (Кундря) (канонізований у 2008 р.). С. Білинець називає Троїцький скит – «тунеядским притоном, занимающийся незаконным промыслом»³. У чому ж полягав цей промисел? Як головна вина ченців – це велика кількість подаянь від вірників. Вона полягала у тому, що з різних частин СРСР надходили до скиту грошові переводи, поштові посилки з продуктами харчування, одягом тощо. Автор статті наводить імена жертводавців, що говорить про порушення таємниці листування поштою. Дійсно, влада прискіпливо відслідковувала листування ігумена Іова (Кундря). У архівній справі монастиря, яка нині зберігається в ДАЗО та формувалася з матеріалів уповноваженого у справах РПЦ, містяться об'ємні списки поштових посилок⁴. Третя подача статті стосувалася діяльності архімандрит Веніаміна (Керечанин), настоятеля чоловічого скиту в с. Терєбля, архімандрита Арсенія (Зейкан), монахині Серафими (Цяпець). Архімандрита Веніаміна автор статті звинуватив у незаконній торгівлі яблуками з мона-

¹ Данилець Ю. «Православный Карпаторусский вѣстникъ» – офіційне видання Мукачівсько-Пряшівської єпархії // Наукові записки Ужгородського університету. Серія: Історично-релігійні студії. Випуск 3. Ужгород, 2014. С. 42-62.

² Там же.

³ Там же. 12 марта.

⁴ Державний архів Закарпатської області. Ф. Р – 1490. Оп. 4д. Спр. 22. Арк. 71-93.

стирського саду¹. Четверта, і найбільш об'ємна подача, стосувалася діяльності на межі Хустського-Тячівського-Іршавського районів антирадянських груп та їх контактів з насельниками скитів. Ідеологія цих груп була подібною до українського підпілля ОУП-УПА, хоч були серед учасників й звичайні злочинці, дезертири і т.д. Зважаючи на те, що ряд скитів знаходилися далеко від сіл, в горах, незвані гості навідалися до ченців. Головні звинувачення, які згодом були висунуті монахам та монахиням – це постачання «бандитів» продуктами харчування, одягом, прийняття на нічліг. У 1950 рр. за зв'язки з «бандами» було заарештовано та засуджено до 25 років ув'язнення ієромонахів Іова (Гашпар), Вікентія (Орос), Даміана (Бинь), монахиню Магдалину (Шелемба) та послушника Юрія Фаркавця². Згодом вони були реабілітовані, як такі, що засуджені безпідставно та необгрунтовано³.

У статті «За монастирськими стінами», котру надрукувала газета «Советское Закарпатье», йдеться про Миколаївський монастир в Мукачеві⁴. С. Білинець розкриває уніатський період історії монастиря, вказує на його «антирадянську діяльність». Розповідаючи про православних монахинь, які прийшли в Мукачево в 1946 р. автор стверджував: «Більше половини мешканок монастиря мають цілком творчий вік – від 23 до 40 років. Їм би жити і тру-

¹ БИЛИНЕЦ С. *Черная паутина* // Советское Закарпатье. 1959. 17 марта.

² Там же. 24 марта.

³ ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Священники-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940-1950 рр. ХХ ст.)* // Персонал. 2007. №1. С. 36-41; ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Православна церква на Закарпатті в умовах радянської влади (1945-1961 рр.)* // *Cirkev v okovach totalitneho rezimu. Likvidacia Greckokatolickej cirkvi v Ceskoslovensku v roku 1950*. Presov, 2010. S. 439-449; ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Ієромонах Даміан (Бонь)* // *Сповідники та Подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст.* / Авт. кол.: Ю. Данилець – голова авт. кол., архієпископ Феодор (Мамасуєв), архієпископ Антоній (Паканич), прот. О. Монич, А. Світлинець, Д. Анашкін, С. Канаїло, В. Міщанин, ієромонах Пімен (Мацола), прот. В. Юрина. Ужгород, 2011. С. 99-101; ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Схимонахиня Магдалина (Шелемба)* // *Сповідники та Подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст.* С. 142-143; ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Ієрей Георгій Фаркавець* // *Сповідники та Подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст.* С. 146-147.

⁴ БИЛИНЕЦ С. *За монастирськими стінами* // Советское Закарпатье. 1959. 21 июля. С. 4.

диться в повну міру, відпущену природою нормальної людині, а вони загрузли в паразитизмі»¹.

Показовими є назви інших статей С. Білинця – «Молодежь должна это знать»², «Битва в монастыре»³. В першій статті розповідається про політичні вподобання православного чернецтва, роль церковної преси у житті населення краю. Цікаві цитати автор наводить щодо ставлення чернецтва до комуністів у 20-30 рр. ХХ ст. Ці свідчення дуже важливі для нас, адже часто зустрічаємо у пресі, що православна церква співпрацювала з комуністами. «Православные монахи тоже боролись против влияния компартии на трудящихся. Председатель православного епархиального управления Закарпатья архимандрит Алексей (Кабалюк) и секретарь управления игумен Матфей (Вакаров) в специальном обращении к чехословацким властям клялся в своей преданности буржуазии «коммунистической партии, ничего общего не имеющий с православием»⁴. Багато уваги в статті приділено білоемігрантський діячам православної церкви – ігумену Аверкію (Таушеву) та інокю Олексію (Дехтерьову). Перший, за словами автора «звал православных закарпатцев к борьбе за «святую Русь», т.е. за возрождение Российской империи»⁵. Другий переконавав молодь йти в монастирі та шанувати чернецтво. «Как много обязан карпато-русский православный народ нашему благочестивому и ревностному в делах веры монашеству»⁶.

У статті «Битва в монастыре» С. Білинець описав конфлікт в Городилівському скиту, викликаний звільненням з просади його засновника, преп. Іова (Кундрі)⁷. Братія не визнала призначення нового настоятеля, відмовилася йому підпорядковуватися. Ця

¹ БИЛИНЕЦ С. *За монастырскими стенами* // Советское Закарпатье. 1959. 21 июля. С. 4.

² БИЛИНЕЦ С. *Молодежь должна это знать* // Советское Закарпатье. 1959. 2 августа. С. 3.

³ БИЛИНЕЦ С. *Битва в монастыре* // Советское Закарпатье. 1959. 9 мая. С. 3.

⁴ БИЛИНЕЦ С. *Молодежь должна это знать* // Советское Закарпатье. 1959. 2 августа. С. 3.

⁵ Там же.

⁶ Там же.

⁷ БИЛИНЕЦ С. *Битва в монастыре* // Советское Закарпатье. 1959. 9 мая.

історія закінчилася трагічно. Ігумена Іова було переведено до Ізи, а потім до Тереблї. Новий настоятель – ієромонах Онуфрій (Бродїй) погодився на об'єднання скиту з Тереблянським монастирем. Антимонастирська кампанія проти Городилова дала свої результати.

До цькування закарпатського чернецтва підключилася і все-союзна преса. У серпневому номері журналу «Смена» за 1959 р. з'явилася стаття Б Яранцева «Не путями господними»¹. Автор обрав об'єктом нападок жіночий скит в с. Іза на Хустщині та його духівника о. Димітрія (Сабова). Головний герой статті – сирота Калина Щербан. «Калина часто ходила в монастирь. Тишина, благость... Но чем больше вглядывалась в житье монашеское, тем на душе противнее становилось: рядовые послушники, те, что встают в пять утра и работают по десять - двенадцать часов (не считая времени молитвы), ходят грязные, оборванные. Священники всегда кушали раньше послушников, одевались лучше и не работали»². Врешті-решт К. Щербан стала членом комуністичної партії та очолила будівництво сільського будинку культури на території колишнього православного храму.

18 липня 1959 р. газета «Советское Закарпатье» опублікувала листа колишньої черниці Драгівського скиту³. Припускаємо, що текст було підготовлено кимось із партійних активістів та підписано іменем П. Вовчок. У статті розповідається про вступ та життя у монастирі. У звичних формах газета звинувачує ченців у експлуатації послушників, антисанітарії, зароблянні на прочанах. Серед злочинів ігумені та духівника навіть ставилося створення купелю, для лікування хворих мінеральною водою⁴. У 1960 р. в газеті «Закарпатська правда» було надруковано схожу статтю, за підписом колишньої черниці М. Церкувник⁵. Марія була послу-

¹ ЯРАНЦЕВ Б. *Не путями господними* // Смена. 1959. №773. С. 15-16.

² Там же. С. 16.

³ ВОВЧОК П. *Как монастырь калечил мою жизнь* // Советское Закарпатье. 1959. 18 июля. С. 2.

⁴ Там само.

⁵ ЦЕРКУВНИК М. *Хай терном заростуть стежки монастирські* // Закарпатська правда. 1960. 24 липня. С. 4.

шницею в Ізькому жіночому скиті. У публікації ідеалізується радянське життя, праця у фетрофільцевій фабриці та засуджується чернецтво як явище.

Станом на 1961 р. в Закарпатті залишилося всього два монастирі: Мукачівський та Чумалівський. До них було переведено черниць з інших обителей. Місцеві комуністи не мирилися з цим фактом і вимагали ліквідації й цих духовних осередків. З цього часу в пресі зустрічаємо публікації спрямовані проти керівництва даних чернечих громад. Вже 13 лютого 1962 р. в «Закарпатській правді» знаходимо статтю ««Святая обитель» Параскеви»¹. Автор висуває вже знайомі звинувачення: торгівля вином, заниження прибутків, визискування послушниць. «Широку громадськість Мукачівщини обурює діяльність Параскеви і її «святої обителі». Коли недавно в одному з мукачівських кінотеатрів обговорювався фільм ризької студії «Обмануті», глядачі не могли не згадати і про мукачівський монастир. Висловляючи думку всіх присутніх, глядач Кувеньов сказав про нього: «Там панують такі ж бузувірські порядки, як і в монастирі, що показаний у фільмі». На цьому обговоренні жодна людина не виступила на захист «матері» Параскеви і її «обителі». І не виступить, бо громадськість Мукачівщини вимагає закрити це кубло мракобісся»².

23 березня 1962 р. це ж видання подає статтю журналіста газети «Радянська Волинь» Л. Ксенченко під назвою «Лімузин ігумені Параскеви»³. Суть статті зводилася до того, що ніби черниці намагалися продати легковий автомобіль за завищеною ціною. Покупцем виступав намісник Почаївської лаври архімандрит Севастіан (Пилипчук). З самої публікації стає зрозумілим, що фінансові махінації були на совісті лаврського шофера В. Фролова. Останній і був засуджений луцьким міським народним судом на 6 років ув'язнення⁴. Вину ченців так і не було доведено, але цей факт було використано в антирелігійні пропаганді.

¹ БОЙКО С. «Святая обитель» Параскеви // Закарпатська правда. 1962. 13 лютого. С. 4.

² Там само.

³ КСЕНЧЕНКО Л. Лімузин ігумені Параскеви // Закарпатська правда. 1962. 23 березня. С. 4.

⁴ Там само.

У статтi М. Герзанич йдеться про дiяльнiсть Мукачiвського та Чумалiвського монастирiв. Iгумену Параскеву журналіст звинувачував у спекуляціях, побудові родичам у с. Iза приватних будинкiв, експлуатаціi послушниць. Аналогiчні закиди зустрiчаємо i в сторoну монахинi Марії (Рибарь) з Чумальова¹.

У 1962 р. в журналі «Наука и релiгiя»², що видавався в Москві, вийшла публікація, присвячена закарпатському чернецтву. В №3 надруковано статтю вже вiдомого нам С. Бойко пiд назвою «Осиные гнезда». Автор стверджував, що «монахи и монахини во главе с архимандритами Алексием Кабалуком и Матфеем Вакаровым поддерживали хортиевских оккупантов в их борьбе против советских партизан и антифашистского подполья»³. Ці факти не пiдтверджуються документами. Навпаки, у 1944 р. архiмандрит Олексій (Кабалюк) був заарештований угорською владою. Повторює С. Бойко iсторiю про зв'язки православного чернецтва з пiдциллям ОУН-УПА. Згадує про iеромонаха Юстина (Сiдака), котрий нiбито «мошеннически удерживал в своих руках целых два гектара пахотной земли»⁴. У статтi подано цiлий ряд неправдивих фактiв, котрi не мали мiсця в дiйсностi. Наприклад, автор стверджував, що iгумен Iов (Кундря) «угодил под суд за скупку краденого»⁵, архiмандрит Арсеній (Зейкан) «увез к своей сестре в село Липча четыре машины разного добра, которое этот поборник «добровольной нищеты», благословясь, «хапнул» в своей же «святой обители»⁶. Архiмандрит Венiамiн (Керечанин) «воздвиг новые монастырские здания, электрифицировал их и даже

¹ ГЕРЗАНИЧ М. *За монастирською стiною* // Закарпатська правда. 1962. 1 червня. С. 3.

² «Наука і релігія», щомісячний науково-популярний атеїстичний журнал, орган Всесоюзного товариства «Знання». Виходить в Москві з 1959 р. Створено для поширення науково-матеріалістичного світогляду, боротьби за формування комуністичних духовних цінностей, пропаганди досвіду науково-атеїстичного виховання. Публікував матеріали з питань історії та теорії наукового атеїзму, методики і практики атеїстичної пропаганди, літератури і мистецтва, критики ідеології ісламу.

³ БОЙКО С. *Осиние гнезда* // Наука и религия. 1962. №3. С. 32.

⁴ Там же. С. 33.

⁵ Там же.

⁶ Там же.

организовал мастерские». Здавалося б, що тут може бути злочинного, настоятель дбав про благоустрій обителі та добробут чернецтва. Повторив С. Бойко брехливу легенду про смерть в Липчанському монастирі за 22 роки 120 монахинь¹. Архівні документи, що зберігаються при Мукачівській єпархії категорично заперечують цей радянський міф².

Для більшості памфлетів і статей тема і загальний сюжет є наступним – дискредитація чернецтва в очах місцевого населення, з метою припинити підтримку монастирів. За злочин вважалася торгівля свічками, іконами, отримання великої кількості поштових переказів і посилок. Автори статей ставили під сумнів цілющі властивості молитви і святинь, намагалися припинити постійний приплив паломників в монастирі Закарпаття з різних частин СРСР. Практикувалося також цькування в пресі ченців, які не погоджувалися з політикою влади з конфіскації монастирських земель та ліквідації монастирів і скитів. Вивчення газетних публікацій приводить до висновку, що більша частина матеріалу відрізнялася поверхнево примітивним підходом до явищ життя, малою аргументованістю багатьох положень які ставилися до критики релігії. Змістовна частина масової атеїстичної пропаганди не відповідала теоретичним уявленням про релігію і атеїзм, що затверджувалися в радянському суспільствознавстві.

Список джерел та літератури:

- АЛЕКСЕЕВ В. «Штурм небес» отменяется? (Критические очерки по истории борьбы с религией в СССР). М.: Россия молодая, 1992.
- БАРАН В. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953-1958 роки. Львів: Основи. 1992.

¹ БОЙКО С. *Осиные гнезда* // Наука и религия. 1962. №3. С. 34.

² Про Липчанський монастир детальніше див.: ДАНИЛЕЦЬ Ю. *Сповідниця імені Христового. Життєвий шлях ігумені Параскеви (в схімі Ніни) (Прокон)* (30.04.1896-4.04.1967), настоятельки Липчанського та Мукачівського православних монастирів. Ужгород: ПП Мульти Арт, 2014. 294 с.

- БЕРЕЦ М., ПРЕЦЕЛМАЕР Э. и др. Рассадник заразы и мракобесия // Советское Закарпатье. 1958. 17 августа. С. 3.
- БИЛИНЕЦ С. Битва в монастыре // Советское Закарпатье. 1959. 9 мая. С. 3.
- БИЛИНЕЦ С. За монастырскими стенами // Советское Закарпатье. 1959. 21 июля. С. 4.
- БИЛИНЕЦ С. Молодежь должна это знать // Советское Закарпатье. 1959. 2 августа. С. 3.
- БИЛИНЕЦ С. Черная паутина // Советское Закарпатье. 1959. 7, 12, 17, 24 марта.
- БОЙКО С. «Свята обитель» Параскеви // Закарпатська правда. 1962. 13 лютого. С. 4.
- БОЙКО С. Осинные гнезда // Наука и религия. 1962. №3. С. 32-35.
- ВОВЧОК П. Как монастырь калечил мою жизнь // Советское Закарпатье. 1959. 18 июля. С. 2.
- ГЕРЗАНИЧ М. За монастырською стіною // Закарпатська правда. 1962. 1 червня. С. 3.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Антирелігійна політика проти православної церкви в 1950-1960 рр. (на матеріалах Закарпаття) // II Наукові читання Музею історії Десятинної церкви, присвячених 190-річчю археологічних досліджень Десятинної церкви (Київ, 13-14 листопада 2014 р.) // http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/16.03.2015_%D0%AE%D1%80%D1%96%D0%B9%20%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D1%86%D1%8C.pdf
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. З історії жіночого скиту Різдва-Богородиці в с. Іза Хустського району // Международный исторический журнал «Русин». Кишинев. 2009. №1. С. 45-52.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Ієрей Георгій Фаркавець // Сповідники та Подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст. / Авт. кол.: Ю. Данилець – голова авт. кол., архієпископ Феодор (Мамасуєв), архієпископ Антоній (Паканич), прот. О. Монич, А. Світлиць, Д. Анашкін, С. Канайло, В. Міщанин, ієромонах Пімен (Мацола), прот. В. Юрина. Ужгород, 2011. С. 146-147.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Ієромонах Даміан (Бонь) // Сповідники та Подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст. С. 99-101.

- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Обраний Божим Провидінням. Життєпис преподобного Олексія Карпаторуського сповідника. Чернівці: Місто, 2013. 168 с.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. «Православный Карпаторусский вѣстникъ» – офіційне видання Мукачівсько-Пряшівської єпархії // Наукові записки Ужгородського університету. Серія: Історично-релігійні студії. Випуск 3. Ужгород, 2014. С. 42-62.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Православна церква на Закарпатті в умовах радянської влади (1945-1961 рр.) // *Cirkev v okovach totalitneho rezimu. Likvidacia Greckokatolickej cirkvi v Ceskoslovensku v roku 1950.* Presov, 2010. S. 439-449.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Священники-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940-1950 рр. XX ст.) // Персонал. 2007. №1. С. 36-41.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Сповідниця імені Христового. Життєвий шлях ігумені Параскеви (в схімі Ніни) (Прокоп) (30.04.1896-4.04.1967), настоятельки Липчанського та Мукачівського православних монастирів. Ужгород: ПП Мульти Арт, 2014. 294 с.
- ДАНИЛЕЦЬ Ю. Схимонахия Магдалина (Шелемба) // Сповідники та Подвижники Православної Церкви на Закарпатті в XX ст. С. 142-143.
- Державний архів Закарпатської області. Ф. Р –1490. Оп. 4д. Спр. 2.
- Державний архів Закарпатської області. Ф. Р – 1490. Оп. 4д. Спр. 22.
- Державний архів Закарпатської області. Ф. Р – 1490. Оп. 4д. Спр. 32.
- Записка Отдела пропаганды и агитации ЦК КПСС по союзным республикам «О недостатках научно-атеистической пропаганды» от 12 сентября 1958 г. // РГАНІ. Ф. 4. Оп. 16. Д. 554. Л. 5-13. // http://www.rusoir.ru/index_print.php?url=/03print/02/239/
- ИВАНОВ С. Дела святых отцов // Советское Закарпатье. 1958. 14 октября. С. 5.
- КСЕНЧЕНКО Л. Лімузин ігумені Параскеви // Закарпатська правда. 1962. 23 березня. С. 4.
- Справка выдана сельским советом с. Иза от 30 мая 1953 г. // Архив Хустской православной епархии.

- Центральный государственный архив высших органов власти и управления Украины, г. Киев. Ф. 4648, Опись 4, Дело 15, Лист 108.
- ЦЕРКУВНИК М. Хай терном заростуть стежки монастирські // Закарпатська правда. 1960. 24 липня. С. 4.
- ЦЕШКОВСКИЙ В., СВЯЩЕННИК. К вопросу об особенностях советской антирелигиозной пропаганды в Крыму в конце 1950-х-1960-е гг. (по материалам крымских газет) // http://history-mda.ru/publ/k-voprosu-ob-osobennostyah-sovetskoy-antireligioznoy-propagandyi-v-kryimu-v-kontse-1950-h-1960-e-gg-po-materialam-kryimskih-gazet_2982.html
- ШТЕРИН М. Взаимоотношения между церковью и государством и религиозное законодательство в России в 1990-х годах // Старые церкви, новые верующие. Религия в массовом сознании постсоветской России. Под ред. К.Каарияйнена и Д.Фурмана. М., СПб.: «Летний сад», 2000., гл.6.
- ЯРАНЦЕВ Б. Не путями господними // Смена. 1959. №773. С. 15-16.